

періодів. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що в контексті європейської наукової думки ідеї гуманізму набули актуального значення – людина була проголошена найвищою цінністю.

Ключові слова: педагогічні ідеї, свідомість, інтердисциплінарність, космологія, гуманізм, картина світу

РАЗВИТИЕ ИДЕЙ ГУМАНИЗМА В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ НАУЧНОЙ МЫСЛИ

И. И. Вакулик, Е. Ю. Балалаева

Аннотация. Статья посвящена изучению проблемы космологической картина мира, презентующей спектр гуманистических идей, которые зарождались на европейской почве и нашли дальнейшее распространение в общепhilosophическом научном пространстве. Анализ литературных источников, а также памятников литературы свидетельствует о формировании научной мысли отдельных исторических периодов. Проведенное исследование позволяет утверждать, что в контексте европейской научной мысли идеи гуманизма преобрели первостепенное значение – человек был провозглашен высшей ценностью.

Ключевые слова: педагогические идеи, сознание, интердисциплинарность, космология, гуманизм, картина мира

УДК 314.962: 091

ІДЕЙНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

С. В. СТОРОЖУК, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
ORCID 0000 0002 7947 6268

**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
E-mail: sveta0101@ukr.net

І. М. ГОЯН, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
ORCID 0000 0003 2548 0488

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
E-mail: ivigoian@gmail.com

О.В. ФЕДИК, кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та клінічної психології
ORCID 0000 0002 9029 2611

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
E-mail: oksfedyk@ukr.net

Анотація. У статті показано, що загальна спорідненість премодерної парадигми мислення не супроводжується ідейною однорідністю у вирішенні

гендерного питання. Зокрема, відсутність світоглядних і соціокультурних підвалин для визнання автономії соціального суб'єкта та соціальної рівності дає всі підстави спростовувати наявність гендерної нерівності та дискримінації у цій світоглядній системі. Жінка, так само як і чоловік, визначається своїм природним покликанням та відповідними їм чеснотами, що, звісно, не дає підстав говорити про наявність гендерної дискримінації. Перші прояви гендерної дискримінації вперше чітко проглядаються внаслідок поширення християнського віровчення, а з ним і біблійного міфу про гріхопадіння людини, причиною якого стала жінка, натомість головною соціокультурною засадою гендерної дискримінації стає «сексуальний розкол» зумовлений індустріалізацією.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерна нерівність, дискримінація, природне призначення, премодерна парадигма мислення, «сексуальний розкол»

Актуальність. Актуалізація гендерної проблематики в сучасному інтелектуальному дискурсі зумовлена тими суспільно-політичними процесами, які відбулися в європейській спільноті після Другої світової війни. У цей час чітко проявилася не тільки тенденція на європейську інтеграцію в економічній сфері, а й формування нової гуманітарної політики, яка б могла стати запорукою миру і безпеки у світі. Найбільш показовим у даному контексті стало створення ООН, оскільки саме ця організація, як свідчить статут, ставила за мету позбавити прийдешні покоління від лиха війни, сформувавши непохитну «віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок...» [27]. Між тим, саме ця інтенція міжнародного співтовариства, зумовила переосмислення ролі жінки та чоловіка в соціокультурному бутті, впроваджуючи у світогляд ідею гендерної рівності.

Зародження, здавалось би, нової аксіологічної системи у повоєнній Європі, закладало не тільки світоглядних, а й практичний фундамент гармонійного розвитку суспільства. Відповідно, жінкам, які були змушені в роки війни зайняти робочі місця чоловіків, працювати в установах і на заводах, «відкрилася можливість» повернутися до звичних «природних» занять і знайти задоволення в традиційному домашньому колі, не піклуючись про свої амбіції і права у громадській сфері. З цієї метою суспільна думка Америки та Європи починає звеличувати образ жінки як берегині домашнього вогнища, або ж звабливої красуні. Ця ідея розвивалася всіма засобами масової інформації та масової культури – реклами, кінематографу, які невпинно підкреслювали, що головною мрією кожної жінки має стати ситий чоловік, здорові діти, чистий будинок. Роль жінки визначалася й пропонованими у підручниках із домогосподарства та журналах, де так само як у рекламі, кінематографії та телебаченні, формувався та отримував легітимацію образ ідеальної жінки, яка «щодня готується до приходу чоловіка із служби».

Слід зазначити, що за свідченням Б. Фрідан, майже двадцять років після Другої світової війни, проект ідеального життя жінки був дуже дієвим. Жінки у середині ХХ ст. щиро вірили, що їхнім природним призначенням є опіка сім'єю, натомість професійна самореалізація починає розглядатися як порушення деякого, наперед визначеного природного призначення жінки, яке з необхідністю зробить її нещасливою і соціально неповноцінною [9]. Ця, здавалось би, «свята»

віра» у природне призначення жінки, котра насаджувалася усіма можливими засобами, за своїм змістом дуже нагадувала ту ідеологію, у боротьбі проти якої об'єднався увесь тогочасний світ. «Діти, кухня, церква» – патріархальний лозунг німецької ментальності, який визначав природне призначення жінки за біологічним призначенням, поступово поширився у демократичному світі. Поміж тим, цей лозунг та сформована на його тлі соціальна програма жінки дала глибоку тріщину у 60-х рр. ХХ ст. Попри безроздільну віру у природне призначення жінки все виразніше почала проявлятися жіноча проблема, яка сьогодні називається – проблема кризи особистості, поміж тим у час її виникнення – це була «проблема, що не має назви». Саме її вирішення зумовило не тільки цілий шквал суспільних емоцій та дискусій, а й нову соціальну проблему, яка стосувалася гендерної дискримінації.

Проблема дискримінації жінки, особливо чітко проявилася у момент становлення нової соціальної програми, в межах якої жінка визнавалася повноцінним членом соціуму, який має і може самореалізуватися у професійній сфері на рівні з чоловіками. Поміж тим, саме цей дозвіл, як свідчать Кейт Міллетт у роботі «Сексуальна політика» [20] та Кетрін Мак-Кіннон у роботі «Сексуальні домагання стосовно працюючих жінок» [18] став причиною небувалої дискримінації жінок у ході утвердження їхнього права на ідентичність.

Не у кращому становищі знаходилися й радянські жінки. Попри прогресивний характер радянського законодавства у гендерному питанні, все ж немає підстав говорити про те, що радянські жінки не зазнали дискримінації. Так само як у західному ліберально-демократичному світі в основі дискримінації жінки лежав патріархальний світогляд, який, однак, не спрямовував жінку тільки на сімейну сферу. Навпаки, радянська жінка, будучи визнана повноцінним радянським громадянином не тільки мала можливість, а й обов'язок реалізовуватися у професійній сфері на рівні з чоловіком. Водночас із цим на її плечі лягав обов'язок турбуватися про сім'ю. Внаслідок цього радянська жінка виконувала аж три соціальні ролі – мати і дружина, домогосподарка, професіонал. Звісно, за такої поліфункціональності, радянська жінка досить зайнята і вочевидь почувалася реалізованою, а відтак їй не була знайома проблема кризи особистості. Окрім того, починаючи від часу утвердження радянської влади і до другої половини ХХ ст., радянські жінки постійно працювали на рівні з чоловіками, що, звісно, мало б істотно знівелювати ту дискримінацію, яка виразно проявилася у західному світі у підсумку формування новітньої соціальної програми, яка відкривала жінкам шлях до професійної самореалізації та особистісного самовизначення. Поміж тим, цього не відбулося – в Радянському Союзі, так само як і західному світі, жінки потерпали від тотальної дискримінації, про що свідчить велика кількість закріплених у мові дискримінаційних висловів, на зразок «не жіноча справа», «жінка за кермом», «там керівник жінка» та ін. З огляду на це, актуальним та своєчасним видається дослідження причин дискримінації працюючих жінок та збереження патріархальних принципів, передусім у суспільствах модерного типу.

Ступінь наукової розробки проблеми. Як уже було зазначено, питання про дискримінацію жінок вже неодноразово ставало предметом наукового дослідження. У даному контексті звісно привертають увагу вже згадані нами розвідки Кейт Міллетт та Кетрін МакКіннон, які одними із перших звернули увагу на дискримінацію щодо працюючих жінок. Дещо згодом це питання роздали такі відомі гендерологи як С. Бем [5], Н. Бекер [4], А. Дворкін [7], Н.

Фрезер [8] та ін. Не оминули проблеми дискримінації й українські дослідники. В даному контексті привертають увагу дослідження О. Уварової [28], О. Ярош [29], в яких констатується наявність дискримінації щодо працюючих жінок, поміж тим не досліджуються причини тривалого збереження гендерної нерівності в Україні. Okремі аспекти цієї проблеми досліджували Т. Галайда [13], І. Гоян [14], В. Васюта [13], Т. Данилова [6], Н. Кривда [17] І. Матвієнко [19], М. Марченко [13], С. Сторожук [24, 25] та ін. Вагомість та актуальність вказаних досліджень не викликає жодного сумніву, поміж тим всі вони стосуються різних аспектів проблеми гендерної рівності чи особистісної ідентичності, в той час як дослідження світоглядних та соціокультурних чинників збереження гендерної дискримінації поки що залишається поза увагою інтелектуального дискурсу.

З огляду на сказане, **метою** нашого дослідження є розкриття світоглядних та соціокультурних підвалин гендерної дискримінації у модерному суспільстві.

Основна частина. Очевидно, що розглядати світоглядні та соціокультурні підвалини гендерної дискримінації, можна тільки крізь призму усвідомлення гендерної нерівності. Витоки останньої, як доводить більшість сучасних дослідників гендерної проблематики, тісно сягають патріархальних відносин, що зародилися ще в античному світі. Загалом поділяючи вказану точку зору, хотілося б водночас зацентувати увагу на тому, що поняття «гендерна нерівність» зазвичай використовується для характеристики соціального устрою, в якому різні соціальні групи (у нашому випадку чоловіки та жінки), мають стійкі історично сформовані відмінності, які визначають їхні соціальні можливості. Відповідно, встановлення гендерної рівності означає наявність засобів, які дозволяють усім соціальним групам повної мірою реалізувати свій соціальний потенціал. Водночас із цим не варто ігнорувати і того, що гендерна нерівність є однією із форм соціальної нерівності, а це, своєю чергою, дає всі підстави стверджувати, що усвідомлення гендерної нерівності не могло виникнути раніше ніж, усвідомлення соціальної нерівності [14].

Беручи до уваги зроблені попередні зауваги, розглянемо античне суспільство, де, як справедливо свого часу зауважував Г. Гегель, вперше відбулося усвідомлення свободи певної групи людей [11, с. 18]. Вказане зауваження мало вкрай важливе значення для пояснення особливостей світогляду та цінностей грецького суспільства, оскільки саме за ознакою свободи, як зауважував Ф. Кессіді, греки визначали елліна як представника певного полісу, відрізняючи його від варвара, й тим більше раба [15, с. 24]. Саме з огляду на цю своєрідність сформувався притаманна давньогрецькому суспільству традиція вживати слова «еллін», «людина» та «громадянин» як змістово спорідненні, хоча й не тотожні. Кожне із загаданих слів знаходилося у певній відповідності до поняття свобода і позначало соціальний статус, який передбачав наявність особистої свободи та відповідно право участі у політичному житті. Ці права, як відомо, у давньогрецькому суспільстві були привілеєм тільки чоловічої частини населення полісу.

Натомість демос (передусім селяни) та жінки були повністю позбавлені політичного права, а відтак і свободи, а тому розглядалися як деяка складова суспільства, інтереси якої варто враховувати тільки з огляду на масовість та непересічне значення у процесі відтворення суспільства, що, поряд з іншим, детально описав Аристотель у «Політиці» [2]. Показово, що його власні

переконання, як свідчать роботи Аристотеля, вибудовувалися в контексті пануючої в цей час картини світу, внаслідок чого мислитель розглядає жіночність «як деякий природний недолік» [3], оскільки жінка, це не що інше як «безплідний чоловік» [3], який без активного чоловічого початку не спроможний навіть на відтворення роду. Унаслідок цього, як доводить Аристотель, жінка не має і не може мати власного місця у структурі світобудови не набувши форми, тобто без поєднання з чоловічим початком.

Звісно, погляди Аристотеля можуть видаватися досить суперечливими і такими, що не відображали дійсний світогляд давньогрецького суспільства, поміж тим це далеко не так. Етика Аристотеля стала своєрідним узагальненням тих світоглядно-ціннісних принципів, які панували у давньогрецькому суспільстві. Зокрема, із твердженням Й. Зізіуласа у давньогрецькому світогляді панував принцип єдності речей. Його не могла спростувати наявна множинність реально існуючих речей, оскільки останні, на думку греків, перебували у єдності з розумом (Логосом) і буттям. Інакше кажучи, давні греки вважали, що буття конкретної речі (в тому числі й людини) зводиться до деякого необхідного зв'язку і «спорідненості» з «єдиним» буттям, внаслідок чого кожна «відмінність» розглядалася як своєрідна інтенція до «не-буття», спотворення або «відпадання» від буття [31, с. 28].

Зауваження Й. Зізіуласа щодо своєрідності грецького світогляду слугують вагомим аргументом щодо роз'яснення особливостей гендерних відносин та гендерної рівності в античному суспільстві. Зокрема, беручи до уваги те, що у Аристотеля, жінка розглядається як «безплідний чоловік» її буття є неповним, тобто жінка – це несправжня людина, і саме через це її існування граничить із «не-буттям», не переходячи у нього повністю. Власне саме з огляду на це, жінка повністю позбавлена свободи (передусім політичної), а відтак і рівності. Остання є властивістю тих, хто має буття, тих хто вже Є (тобто володіє буттям) повною мірою.

Отже, провідне значення для утвердження ідеї рівності в античному суспільстві мав принцип єдності речей з розумом (Логосом), який визначав місце кожної речі та істоти у світі, а слідування йому було головною передумовою збереження суспільної гармонії. Очевидно, що в межах такого світогляду не має світоглядних підстав для усвідомлення соціальної і тим паче гендерної нерівності чи дискримінації. Громадяни полісу були рівними і вільними. Більше того, вони мали рівні можливості для реалізації власних політичних цілей. Що стосується жінок, то їх місце вважалося наперед визначеним їх природними особливостями [2], внаслідок чого вони не могли навіть помислити про гендерну рівність, нерівність чи дискримінацію. Це було зумовлено не тільки панівною в цей час картиною світу, а й високим рівнем соціального захисту жінок. Зокрема, як свідчить Аристотель, давньогрецька жінка, так само як і чоловік, мала простір власного самовизначення, в межах якого вона набувала власного соціального значення та реалізувала своє призначення. Зокрема, мислитель переконаний, що природним призначенням жінки – є відтворення роду, натомість її соціальне призначення зберігати нажиті чоловіком статки [2]. Між тим мислитель акцентує увагу на тому, що «домашнє об'єднання є частиною держави, а ці зв'язки – частина дому, то чеснотливість (їх усіх, взятих в сукупності) неминуче належить до цілого, тому необхідно встановити (правильні) закони й щодо дітей та жінок» [2].

Як бачимо, Аристотель розглядає соціальні відносини крізь призму напівміфологічного уявлення про природне призначення людини та відповідні йому чесноти. Останні визначають місце людини у соціумі. Власне саме на цій світоглядній основі, мислитель обґрунтовує необхідність підпорядкування жінки чоловікові, показує негативні соціальні наслідки, які відбуваються у підсумку порушення цієї вимоги, водночас акцентуючи увагу на істотній відмінності природи чоловіка та жінки, жінки та раба. У контексті нашого дослідження головну увагу повертає той факт, що правове становище жінки, яка визначається тільки в сім'ї, регулюється сімейним правом [1, с. 161]. Звісно, давньогрецьке сімейне право не надавало жінці особливих свобод чи привілеїв, поміж тим тут були закріплені правові норми сімейного співжиття. Водночас із цим не варто ігнорувати і того, що в Давній Греції – сім'я вважалася обов'язковим і надзвичайно важливим суспільним інститутом, якому надавалася чимала суспільна увага внаслідок чого, поведінка чоловіка так само як і жінки піддавалася жорсткому суспільному контролю.

Загалом, розглядаючи своєрідність гендерних відносин у давньогрецькому суспільстві, не варто ігнорувати того, що не тільки жінки, а й чоловіки, які здавалось би мали чимало свободи у політичному житті, у приватних справах керувалися панівними моральними настановами, звичаєм та законом [22]. Інакше кажучи, в суспільстві, де, як справедливо зауважує Г. Гегель, усвідомлення особистої свободи не набуло тієї форми, яка б дозволила вивільнити з полону релігії та міфології індивідуальне [12], говорити про усвідомлення соціальної чи гендерної нерівності видається вкрай некоректним та неправильним. Поміж тим, саме своєрідність давньогрецької свободи та підпорядкування звичаю, позбавляло жінку дискримінації – попри те, що вона була позбавлена політичної свободи, все ж вона розглядалася як суспільний елемент, без якого неможливо сформулювати гармонійні суспільно-політичні відносини.

Подібною була ситуація у середньовічному суспільстві. Тут, як відомо, безроздільно панував теоцентричний християнський світогляд із притаманним йому уявленням про жінку, як другу людину. Це переконання, було започатковане ще старозавітною ідеєю творення, зокрема, словами Адама: «Оце тепер вона кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка» (Буття 2:23). В апостольські часи ідею підпорядкованості жінки чоловікові найбільш палко розвивав апостол Павло («Хочу ж я, – говорив він, – щоб ви знали, що всякому чоловікові голова Христос, а жінці голова чоловік, голова ж Христові Бог» (1 до Коринтян 11:3)), який вважав, що такий суспільний устрій найбільше відповідає встановленій Богом ієрархії. Здавалось б що, у середньовічному світогляді надалі розвивався традиційний для міфологічного мислення антагонізм жіночого і чоловічого початків. Між тим, це не зовсім вірно, адже, саме в цей період утверджується нове відношення до жінки. З одного боку, в межах християнського світогляду розвивається думка про те, що «всі раби Божі» і тим всі люди, в тому числі жінки, прирівнювалися перед обличчям Бога, а з іншого – формувалася своєрідний культ жінки-матері, оскільки саме вона привела Бога у світ. Ця особливість, на наш погляд, була вкрай важливою, адже у міфологічній свідомості, материнство не мало статусу благодатного, навпаки – воно розглядалося як

цілком природна функція жінки, головна мета якої, так само як і в природному світі, дати потомство [14].

Дійсно, коли ми підходимо до висвітлення гендерних відносин в середньовічному суспільстві з історичного підходу, то маємо всі підстави вважати, що в цей час відбулося суттєві зрушення в усвідомленні ролі жінки в суспільстві. Ця роль, з одного боку, була обумовлена впливом світоглядної й соціокультурної спадщини античного суспільства, де роль жінки обмежувалася домашнім господарством. Певні зрушення цього аспекту гендерних відносин звичайно відбулися у римській культурі, де жінка отримала багато більше свободи. Між тим розповсюдження християнства з притаманною йому ідеєю гріховності змусило середньовічне суспільство переглянути ці соціокультурні норми. Важливе значення відіграв і висвітлений Г. Гегелем у «Філософії історії» ієрархізм середньовічного соціуму [11, с. 380], який був закріплений на світоглядному рівні не даючи можливості сумніватися в його доцільності. Важливу роль для утвердження патріархальних гендерних стереотипів відіграло й те, що світогляд античного та середньовічного суспільств ґрунтувався на вірі, яка, як справедливо зауважував К. Ясперс, постає як «істина, в якій я живу, існую лише завдяки тому, що я стаю тотожним їй; в своєму явищі вона історична, в своєму об'єктивному висловлюванні вона не загальнозначима, але безумовна» [30]. Таким чином, сформовані та продуковані церквою релігійні догми, виступали тим самоочевидним фактом, з яким людина внутрішньо ототожнювала себе, внаслідок чого, в середньовічному світогляді навряд чи поставала проблема соціальної та гендерної рівності.

Головною причиною визнання правомірності соціального ієрархізму у середньовічному суспільстві, на наш погляд, був теоцентризм, який істотно гальмував постання автономного соціального суб'єкта. З огляду на безроздільну віру, в межах якої єдиною запорукою спасіння вважалося інтимне спілкування з Богом, яке, згідно зі словами апостола Павла мало опосередковуватися церквою, кожна середньовічна людина виявилася залежною від цілого ряду соціальних інститутів – серед яких звичайно провідне місце відігравала церква і соціальне походження, які робили людину, незалежно від статі, залежною від деякого наперед визначеного місця у соціумі. Очевидно, що в межах такого світогляду, вести мову про соціальну рівність і тим паче гендерну рівність було б науково некоректно. Поміж тим, саме у своєрідності християнського світогляду зародилися перші інтенції гендерної дискримінації. Зокрема, у середньовічному світогляді, важливе значення відігравав міф про гріхопадіння людини і втрату нею богоподібності, у підсумку спокуси жінкою. Інакше кажучи, завдяки міфу про гріхопадіння, жінка починає розглядатися як уособлення гріха, носій гріха і навіть втілене зло. Ці слова повністю підтверджувалися Біблійними словами: «знайшов я річ гіршу від смерти то жінку, бо пастка вона, її ж серце тенета, а руки її то кайдани!... Хто добрий у Бога врятований буде від неї, а грішного схопить вона!» (Екклезіяст 7:26).

З огляду на сказане приходимо до висновку, що саме в середньовічному світогляді сформувалося докорінно нове у порівнянні з античності ставлення до жінки. Попри загальне для премодерного світогляду уявлення щодо підпорядкованого, однак рівноцінного значення жінки у світі, яке прекрасно демонструє біблійний міф про творення, саме в цей час жінка починає розглядатися як уособлення зла, прояви якого у світі необхідно обмежити,

знівелювати усіма можливими засобами. Очевидно, що саме ця ідея стала концептуальною основою розпочатої інквізицією полювання на відьом – вродливих жінок, які вводили у спокусу чоловіків та схиляли їх до гріха. Цю ідея, в устах інквізиції отримала докорінно інше звучання: «Хай буде прославлений Всевишній, що по цей час охороняє чоловічий рід від такої скверни. Адже в чоловічому роді він хотів для нас народитися і страждати [23, с. 132].

Істотне пом'якшення у ставленні до жінок розпочалося внаслідок світоглядних змін періоду Відродження. Очевидно, що саме в цей час відбувається відродження цікавості до краси людського тіла, до давньогрецької міфології, що звісно істотно знецінило середньовічну дискримінацію жінки. Звісно, цьому сприяв і розвиток художнього мистецтва, основою якого були не тільки мотиви античної міфології, а й християнський образ Марії Богородиці – Цариці Небесної – символу чистоти і непорочності. На наш погляд, повернення уваги до жіночності, чистоти відбулося завдяки творчості Ель Греко, М. Сіттова, А. Куартон та ін. Вони задали нового звучання римо-католицькій доктрині про Вознесіння Богородиці, а це, своєю чергою, мало непересічне місце і для відродження хоча б часткової поваги до жінки. Поміж тим, утвердження справжньої поваги та нових цінностей сімейного життя відбулися тільки внаслідок Реформації, яка заклала підвалини для формування нової етичної системи європейського суспільства. Звісно, з огляду на глибоко релігійний та аскетичний характер протестантської етики вона мала виразно патріархальний характер і позбавляла жінку права політичного. Водночас із цим, саме протестантська етика заклала підвалини для утвердження ідеї рівності між чоловіками та жінками, які у родинях реформаторів користувалися глибокою повагою [16].

Загалом є всі підстави говорити про те, що соціальний статус жінки у період Відродження істотно покращився – жінка вже не розглядається як втілення зла, прояв якого у світі необхідно зупинити усіма можливими засобами. Водночас із цим, не варто забувати й того, що епоха Відродження, закладаючи фундамент модерного мислення, не розірвала ідейного зв'язку премодемом, а це, своєю чергою, передбачало віру в наявність природної чи божественної наперед визначеної ролі та функцій людини у світі. Будучи створеною за «образом і подобою» Бога, людина не просто отримала можливість творити світ, а була змушена виконувати це призначення. Таке розуміння ролі людини було обумовлено незмінною орієнтацією на античність та відповідні їй світоглядні зразки, що звісно не давало можливості сформулювати соціальну програму, в межах якої буде утверджена свобода та рівність кожного індивіда. Інакше кажучи, проблема гендерної рівності та відповідно дискримінації не може виникнути раніше, ніж ідея природної рівності людей, водночас проблематизуючи природний статус жінки.

Як не дивно, але істотних змін у суспільному становищі жінки не відбулося і внаслідок докорінних соціокультурних змін епохи модерну. Більше того, разом із модернізацією та індустріалізацією у західному суспільстві деякий час спостерігалось посилення патріархальних позицій, що, ймовірно, було зумовлене змінами тогочасної світоглядної парадигми. Так, на відміну від людини традиційного середньовічного суспільства, яка вважаючи себе «рабом божим», мислить себе за зразком пасивного жіночого начала, а тому перебуває у жорсткій і самоочевидній ієрархії владних зав'язків, які не передбачають ні активності, ні самостійності, модернізована особистість, навпаки,

погано розуміє, яким чином можна жити без розвитку. Інакше кажучи, людина епохи модерну – активна, вона постійно прагне до пізнання та перетворення світу. Ці процеси повною мірою виявилися у методологічній програмі Френсіса Бекона, що стверджувала світоглядний розрив із пасивністю попередньою гносеологічною парадигмою – людина цього часу – це не пасивний спостерігач, а активний суб'єкт, а тому пізнання для нього відбувається не стільки заради самого пізнання, а з метою перетворення світу. А ця, роль, як відомо, традиційно була закріплена за чоловіком, який ще з міфологічних часів розглядався як активний початок соціального буття.

Загалом, як доводить Е. Тоффлер, докорінні соціокультурні трансформації періоду модерну не зумовили істотних змін у функціональній спрямованості та соціальному статусі чоловіка та жінки, котра й надалі залишалася у консервативній та децентралізованій сфері дому, в той час як чоловік був орієнтований на громадське життя [26]. Показово, що за свідченням мислителя, саме в цей час формується тенденційна оцінка суспільної ролі жінки, породжуючи світоглядні упередження щодо її можливостей. Вказане переконання, на думку мислителя, стало закономірним наслідком «сексуального розколу» модерну, який залишив жінку у децентралізованій сфері дому. Інакше кажучи, сфера жіночої діяльності та її природна спрямованість на відтворення роду направлена на внутрішнє споживання в межах сім'ї, а не для ринку. Фактично, мова у даному випадку йде про те, що докорінні соціокультурні трансформації зумовлені індустріалізацією, не торкнулися децентралізованого дому, осередком якого традиційно вважалася жінка.

Зміцнення патріархальних позицій призвело не тільки до посилення підпорядкованого значення жінки, але й ретельного приховування сексуальності, яка поступово «конфіскується на користь скріпленої шлюбом сім'ї. І повністю поглинається серйозністю функції відтворення. Секс оточують мовчанням. Закон вершить подружня пара, узаконена і яка народжує потомство. Вона нав'язує себе як зразок, змушує цінувати норму, володіє істиною, залишає за собою право говорити, резервуючи за собою принцип таємності. І в соціальному просторі, і в серці кожного будинку є одне єдине – зате слугуюче користі і продовженню роду місце для визнаної сексуальності: батьківська спальня. Всього іншого треба засоромитися: пристойність манер спритно обходить тіла, пристойність слів відбілює мови» [10].

Зміни, зумовлені модернізацією та індустріалізацією започаткували небувалий до цього сексуальний розкол: «Чоловіки, підготовлені з дитинства до своєї ролі на підприємстві, де вони повинні були просуватися у світі взаємних залежностей, заохочувалися до того, щоб бути «об'єктивними». Жінки, з самого свого народження націлені на виконання репродуктивної функції, виховання дітей і нудну домашню роботу, тобто діяльність, здійснювану у значній мірі в соціальній ізоляції, – вчилися тому, щоб бути «суб'єктивними», і часто їх вважали позбавленими здатності до якогось раціональному аналітичного мислення, яке, як вважали, вимагає об'єктивності» [26]. Натомість, у випадках, коли жінки виходили за межі ізолюваної сфери домашнього господарства і долучалися до взаємозалежного суспільного виробництва, їх почали звинувачувати у втраті жіночності, грубості, холодній об'єктивності, що прекрасно продемонстрували європейські просвітники. Поміж тим згодом, ряд зневажливих оцінок щодо працюючих жінок істотно розширився.

На основі сказаного приходимо до **висновку**, що загальна спорідненість премодерної парадигми мислення не супроводжується ідейною однорідністю у вирішенні гендерного питання. Зокрема, відсутність світоглядних та соціокультурних підвалин для визнання автономії соціального суб'єкта та соціальної рівності дає всі підстави спростовувати наявність гендерної нерівності та дискримінації у цій світоглядній системі. Жінка, так само як і чоловік, визначається своїм природним покликанням та відповідними їм чеснотами, що, звісно, не дає підстав говорити про наявність гендерної дискримінації. Перші прояви гендерної дискримінації вперше чітко проглядаються внаслідок поширення християнського віровчення, а з ним і біблійного міфу про гріхопадіння людини, причиною якого стала жінка, котра відтепер починає розглядатися як носій зла та гріха, що зумовлює посилення патріархальних позицій та знецінення соціального статусу жінки.

Пригноблення жінки у середньовічній культурі, яке зумовлене загальною інтенцією тогочасного світогляду на пригнічення тілесності, не дає підстав говорити про наявну в цей час дискримінацію з огляду на те, що у підпорядкованому становищі перебувала не тільки жінка, а й чоловік, який тільки з початком модернізації й індустріалізації почне розглядатися як активний соціальний суб'єкт, діяльність якого спрямована на розвиток та гармонізацію усіх сфер буття. Перетворення чоловіка на активного соціального суб'єкта зайнятого у взаємозалежному індустріалізованому виробництві не тільки не зумовило істотних змін у соціальному статусі жінки, а й заклало підвалини для її дискримінації, що зумовлена втратою жіночності у випадках, коли вона намагалася долучитися до взаємозалежного суспільного виробництва.

References

1. Aristotel, (1983). Sochineniya. [Compositions]. Moscow, Russia: Myisl, 830.
2. Aristotel, (2000). Polityka [Politics]. Kyiv, Ukraine: Osnovy, 239.
3. Aristotel. About the occurrence of animals Available at: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>
4. Worell, J. ed. Baker, N. L. (2001). Prejudice. Encyclopedia of Women and Gender. Two-Volume Set: Sex Similarities and Differences and the Impact of Society on Gender. San Diego, USA: Academic Press, 865-877.
5. Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 42(2): 155-162.
6. Danylova, T.V. (2015). The Way to the Self: The Novel "Steppenwolf" Through the Lens of Jungian Process of Individuation. Anthropological Measurements of Philosophical Research, 7, 28-35.
7. Dvorkin A. Pornography: New Terrorism Available at: <http://womensation.org/dworkin-pornography-the-new-terrorism/>.
8. Fraser, N. (2014). After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State. Political Theory, 22(4): 591-618.
9. Fridan, B. The Feminine Mystique. Available at: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1019773>
10. Fuko, M. The will to truth: on the other side of knowledge, power and sexuality Available at: http://royallib.com/book/fuko_mishel/volya_k_istine_po_tu_storonu_znaniya_vlasti_i_seksualnosti.html
11. Gegel, G. V. F. (1935). Filosofiya istorii [Philosophy of history]. Moscow, USSR: Sotsekgiz, 470.
12. Gegel, G.V.F. Lectures on the history of philosophy. Available at: http://royallib.com/read/gegel_georg_vilgelm_fridrih/lektcii_po_istorii_filosofii_kniga_tretya.html#702996

13. Halaida, T. O., Vasiuta, V. B., Marchenko, M. K. The Problems of Gender Inequality and its Impact on the Difference in Labor Remuneration in Ukraine Available at: <http://77.121.11.9/bitstream/PolNTU/944/1/1d700f2a97c29469e7d49ee44c96c0c5-By%20Docs88.COM.pdf>
14. Hoyan, I.M., Storozhuk, S.V., (2017). Gender equality as a modern phenomenon. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 11, 71-83.
15. Kessidi F.H. (1972). *Ot mifa k logosu (Stanovlenie grecheskoy filosofii) [From myth to logos (The Formation of Greek Philosophy)]*. Moscow, Russia: Myisl, 312.
16. Kovbasiuk, S. How did Luther affect the role of husband and wife in the life of medieval Europe? Available at: <https://r500.ua/yak-lyuter-vplinu-na-zminu-rolej-cholovika-i-zhinki-v-zhitti-serednovichnoyi-yevropi/>
17. Kryvda, N., Osadcha, L. (2017). Gender genealogy of reading as cultural practice. *Anthropological Measurements Of Philosophical Research*, 11, 84-92. doi: <http://dx.doi.org/10.15802/ampr.v0i11.105482>.
18. MacKinnon, C. A. (1979). *Sexual Harassment of Working Women: A Case of Sex Discrimination*. Нью-Хэйвен, USA: Yale University Press, 326.
19. Matvienko, I.S. (2017). *Istorychna retrospektyva gendernyh doslidjen' [Historical retrospective of gender studies]*. *Scientific Journal of NULES of Ukraine. Series: Liberal Arts*, 274, 69-76.
20. Millett, K. (2016) *Sexual Politics*. New York, USA: Columbia University Press, 416
21. Platon (2000). *Derzhava [Republic]*. Kyiv, Ukraine: Osnovy, 355.
22. Sheler, M. *Man and history* Available at: <http://www.musa.narod.ru/sheler3.htm>
23. Shprenger, Ya., Institoris, G. (1990). *Molot vedm [Hammer of witches]*. Moscow, Russia: Interbuk, 351.
24. Storozhuk, S., Goian, I. (2017). Gender existence: correlation between equality and identity. *Philosophy and Cosmology*, 18, 208-218.
25. Storozhuk, S., Goian, I. (2018). *Henderna rivnist u tranzytyvnykh suspilstvakh: problemy i perspektyvy [Gender equality in transitive societies: problems and perspectives]*. *Scientific journal of NULES of Ukraine. Series: Liberal arts*, 280, 18-29.
26. Toffler E. (2004) *Tretya Volna [Third wave]*. Available at: https://royallib.com/book/toffler_elvin/tretya_volna.html
27. Charter of the United Nations Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010
28. Uvarova, O. *Rights of women and gender in Ukraine* Available at: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/>
29. Yarosh, O. *Discrimination expands not only for women* Available at: <https://konkurent.in.ua/news/luck/13193/diskriminaciya-isnuye-ne-lishe-schodo-zhinok-oksana-arosh.html>
30. Yaspers, K. *Philosophical faith*. Available at: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/jaspers/01.php
31. Ziziulas, Y. (2005). *Buttia yak spilkuвання. Doslidzhennia osobystisnosti i Tserkvy [Genesis as communication. Investigation of Personality and Church]*. Kyiv, Ukraine: Dukh i litera, 276.

ИДЕЙНЫЕ ОСНОВАНИЯ ГЕНДЕРНОЙ ДИСКРИМИНАЦИИ

С. Сторожук, И. Гоян, О. Федик

Аннотация. В статье показано, что общее родство парадигмы предмодерна не сопровождается идейной однородностью в решении гендерного вопроса. В частности, отсутствие мировоззренческих и социокультурных оснований для признания автономии социального субъекта и социального равенства

дає можливість опровергати наявність гендерного нерівності та дискримінації в цій світоглядній системі. Жінка, також, як і чоловік, визначається своїм природним призначенням і відповідними їй добродетелями, що, природно, не дає можливості говорити про наявність гендерної дискримінації. Її зародження вперше прослідковують після поширення християнської віровчення, а з ним і біблійського міфу про гріхопадіння людини, причиною якого стала жінка, тим не менше головною соціокультурною причиною гендерної дискримінації, як показано в роботі, став «сексуальний розкол» обумовлений індустріалізацією.

Ключевые слова: гендерне рівність, гендерне нерівність, дискримінація, природне призначення, предмодерн, «сексуальний розкол»

THE IDEOLOGICAL BASIS OF GENDER DISCRIMINATION

S. Storozhuk, I. Hoian, O. Fedyk

Abstract. The article shows that the general affinity of the premodern paradigm of thinking is not accompanied by ideological homogeneity in solving a gender issue. In particular, the lack of ideological and socio-cultural foundations for recognizing the autonomy of a social entity and social equality gives all grounds to deny the existence of gender inequality and discrimination in this world-view system. A woman, as well as a man, is determined by her natural vocation and the virtues she possesses in this connection, which, of course, does not give grounds for talking about the existence of gender discrimination. For the first time, the first manifestations of gender discrimination are clearly seen as a result of spreading the Christian doctrine, and with it the Biblical myth of the fall of man, a woman being the cause of it; instead, the main socio-cultural basis of gender discrimination is the “sexual split” caused by industrialization.

Keywords: gender equality, gender inequality, dictation, natural purpose, premodern paradigm of thinking, “sexual split”.

УДК 7.01

ЗНАЧЕННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО ДОСВІДУ У ФІЛОСОФІЇ МИСТЕЦТВА Г. Г. ГАДАМЕРА

О. Д ЛАУТА, кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
ORCID 0000 0002 6118 0258

Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: elena.lauta@gmail.com

Анотація. Проаналізовано герменевтичний досвід Г. Г. Гадамера у мистецтві, зосереджена увага на баченні мистецтва як саморепрезентації буття. Мистецтво – одна із фундаментальних характеристик, до яких